

Stappenplan kwalitatief onderzoek

Hieronder wordt stap voor stap uitgelegd hoe een kwalitatief onderzoek wordt opgezet en uitgevoerd. Dat begint met het schrijven van een onderzoeksplan. Daarna zullen we achtereenvolgens de keuze van een onderwerp met bijbehorende probleemstelling, de voorbereiding van de gegevensverzameling en de gegevensverzameling zelf bespreken. Aansluitend volgen het open coderen, het axiaal coderen en het selectief coderen. We eindigen met het schrijven en de presentatie van de resultaten.

Dit stappenplan is ten eerste bedoeld voor docenten die het boek *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen* gebruiken in een training of cursus. Het stappenplan is eenvoudig om te zetten naar opdrachten die cursisten gedurende de training moeten maken. Het stappenplan is ten tweede bedoeld voor mensen die zelfstandig een kwalitatief onderzoek uitvoeren en daarbij het boek gebruiken. Het kan hen helpen hun onderzoek vorm te geven.

Het model van de onderzoeksslang (pagina 83 in het boek) is de basis van het stappenplan dat hier wordt gepresenteerd. Op diverse plaatsen wordt verwezen naar relevante paragrafen en bladzijden in het boek. Ook wordt verwezen naar passende opgaven in het werkboek, dat elders op de website is te vinden.

Stap 1 Het onderzoeksvoorstel

Het onderzoeksvoorstel is het begin van je onderzoek (paragraaf 2.1). In het voorstel werk je het onderzoeksplan dermate goed uit dat je anderen kunt overtuigen van het nut van het onderzoek. Het onderzoeksplan geeft tevens richting aan je eigen onderzoeksactiviteiten. Het is daarom zaak om alle volgende stappen goed

te overdenken, en continu de gevolgen van bepaalde keuzen in de gaten te houden. Start tijdig met nadenken over je project en werk het plan in een aantal ronden uit. Het schrijven van een onderzoeksplan kan in een onderzoek wel een halfjaar of langer duren. Niet voor niets zegt men wel dat dit een kwart van het werk is. Dit stappenplan is bedoeld als oefening in het maken van een projectvoorstel en in de uitvoering van een onderzoek. Daarom zal elk onderdeel veel sneller en minder goed kunnen gebeuren dan in een 'echt' onderzoek noodzakelijk is. Zie voor literatuur over het schrijven van een onderzoeksvoorstel paragraaf 2.1. De stappen zijn daarop aangepast en bedoeld voor een leeronderzoek.

De inleiding

Schrijf twee bladzijden tekst over een onderzoek dat je graag zou uitvoeren. Als je moeilijk iets kunt bedenken, kijk dan bij opgave 4 in het werkboek. Volg niet alleen je eigen interesse, maar probeer het onderwerp voorzover mogelijk met literatuur (theorie en voorgaande onderzoeken) te ondersteunen (zie paragraaf 2.2.3). Zoek een goede voorbeeldstudie waaruit je zowel kunt leren over het onderwerp als over de aanpak. Houd in de gaten dat het een onderwerp moet zijn dat het waard is om in een klein, wetenschappelijk onderzoeksproject te worden bestudeerd. Schrijf op wat je boeit aan het onderwerp.

De probleemstelling

Denk na over de afbakening van het project. Formuleer een voorlopige vraagstelling en een doelstelling. Formuleer ook enkele voorlopige onderzoeksvragen (paragraaf 2.2.1). Let erop dat de vraagstelling logisch uit de inleiding moet volgen. Breid de literatuurstudie eventueel uit en pas de omvang hiervan aan naar de tijd die je beschikbaar hebt (opgave 5 in het werkboek). Een artikel waarin over een onderzoek wordt gerapporteerd dat je graag zou willen nadoen, kan heel behulpzaam zijn. Schrijf ook op welke literatuur je nog van plan bent te lezen.

Denk na over het doel van je onderzoek: waarom is het waardevol om de vraagstelling te beantwoorden (zie paragraaf 2.2.2)? Ga na wie er eventueel gebruik kan maken van de door jou gevonden kennis. Kun je naast het doel van het onderzoek bedenken waarom het maatschappelijk relevant is dat het onderzoek wordt uitgevoerd (zie bijvoorbeeld pagina 31)? Beeld je enerzijds in dat je een onderzoek van vier jaar zou kunnen doen naar het door jou gekozen onderwerp; welke maatschappelijke relevantie zou dat hebben? Anderzijds dien je je ambities aan te passen aan de omvang en aard van het leeronderzoek dat je nu doet. Ga ergens in het midden zitten.

De keuze en de uitwerking van het onderwerp van onderzoek zijn hele belangrijke onderdelen van een onderzoeksplan. Natuurlijk is de voorgestelde werkwijze dat

ook, maar allereerst moet duidelijk zijn wat je precies wilt weten en waarom. Gebruik de volgende vragen als checklist:

- 1 Wat is het onderwerp of terrein van het onderzoek?
- 2 Waarom ben je/zijn jullie geïnteresseerd in precies dit onderwerp? Geef hier eventueel ook weer welke verschillende meningen of ideeën de leden van de groep hebben over het onderwerp en wat er in de discussie hierover aan bod is gekomen.
- 3 Heb je je onderwerp voldoende onderbouwd met literatuur?
- 4 Wat is de vraagstelling en wat zijn de onderzoeksvragen? Let op dat de vraagstelling geschikt is om met kwalitatieve methoden te beantwoorden!
- 5 Wat is het doel van het onderzoek? Bedenk waarom het nuttig is om de kennis te verkrijgen en wie deze kennis zou kunnen gebruiken.
- 6 Is het nodig om het onderzoek verder af te bakenen en zo ja, hoe kan dat het best? Denk hierbij aan de voorwaarden van het onderzoek: is het haalbaar?
- 7 Houd memo's bij van belangrijke beslissingen die (in de groep) worden genomen. Deze memo's zijn de basis om de paragraaf over de methoden te kunnen schrijven in de eindrapportage.

Keuze van de onderzoeksmethode

Motiveer je keuze voor de kwalitatieve onderzoeksmethode. Je kunt hiervoor inspiratie opdoen in paragraaf 1.3 en 1.4 (en misschien in 1.5). Maar pas het gelezene wel toe op jouw onderwerp. Is het een onderwerp waar nog weinig onderzoek naar is gedaan, en kies je ervoor het onderwerp te exploreren? Of is er juist veel onderzoek, maar heb je het idee dat er door de tot op heden gebruikte methoden aspecten onderbelicht zijn gebleven? Waarom zijn die aspecten dan belangrijk en hoe draagt jouw onderzoek eraan bij? Je ziet dat je door dit soort vragen te stellen terugkoppelt naar de doelstelling van het onderzoek.

Samenstelling van de onderzoeksgroep

Waar zou je vraagstelling onderzocht kunnen worden (zie paragraaf 2.3.1)? Let erop dat je hier je onderzoek (verder) kunt afbakenen als het nog te omvangrijk is. Wie zou je kunnen benaderen om te participeren in je studie? Dat kunnen organisaties, groepen of individuen zijn. Wat zijn typische onderwerpen met betrekking tot de werving van de participanten en het verkrijgen van toegang tot je onderzoekspopulatie? Hoe ben je van plan mensen of locaties te selecteren? Begin vroeg met het werven van participanten voor je onderzoek. Dit is een tijdrovend onderdeel en het kan zorgen voor flinke vertraging. Stel deze activiteit niet uit. Lees nog eens de paragrafen 2.3.2 en 2.3.3.

Dataverzameling

Schrijf een paragraaf over de dataverzameling in jouw onderzoek. Schrijf daarin je ideeën op die je hebt over de benodigde gegevens. Zou je beter observaties kunnen doen dan interviews, of een combinatie van beide en waarom? Zijn er bruikbare documenten waar je veel van kunt leren over je onderwerp? Bestaan er sleutelinformanten die vanuit een *helikopterview* naar je onderwerp kijken (zie paragraaf 2.4)?

Bereid zo goed als het op dit moment kan, je gegevensverzameling voor. Denk alvast na over een introductie in het veld, formuleer een beginvraag en diverse topics en vragen of gebeurtenissen die je wilt observeren (zie opgave 11 in het werkboek). Als je jezelf voorneemt om observaties te doen, welke rol van de onderzoeker is dan geschikt en waarom? Formuleer vragen, situaties die je wilt waarnemen, de positie die je inneemt et cetera (opgave 8 in het werkboek). Denk tot slot na over de manier waarop je gegevens wilt vastleggen, ordenen en bewaren (paragraaf 2.4.3).

Data-analyse

Schrijf een sectie over de analyse zoals je die wilt gaan uitvoeren. Hoe ga je de analyse aanpakken? Welke begrippen uit de literatuurstudie functioneren als *sensitizing concepts* (pagina 47) in je eerste analyses, en weet je al enkele codes die je wilt gaan gebruiken? Ga in op de wijze waarop je vormgeeft aan de afwisseling tussen dataverzameling en data-analyse. Dat kan iets zijn als: na de eerste twee interviews worden ze geanalyseerd, waarna er nog drie volgen enzovoorts. Vul dit deel van het onderzoeksvoorstel aan met je plannen omtrent het eventuele gebruik van een computerprogramma. Wil je een programma gebruiken, en wat kan het voor je betekenen (zie paragraaf 4.4)?

Het schrijven over de analyse in de fase van het onderzoeksplan is erg moeilijk, omdat het weinig concreet is. Probeer het toch te doen, want het vergroot de voeling met de latere uitvoering van de analyse als de gegevens zijn verzameld.

Definitief onderzoeksvoorstel

Werk zolang je de tijd hebt, door aan het onderzoeksvoorstel. Werk daarbij cyclisch: als je nieuwe ideeën hebt over de dataverzameling, verandert misschien de sectie over de data-analyse mee. Als je nieuwe gedachten hebt over de onderzoeksvragen, heeft dat misschien consequenties voor de dataverzameling.

Completeer het onderzoeksvoorstel door er indien relevant een sectie aan toe te voegen over de taakverdeling tussen de leden van de groep en een tijdsplanning. Schrijf een paragraaf over benodigde middelen, zoals reiskosten, telefoonkosten, printen en brieven. Verwerk eventuele feedback van medestudenten en de docent in de laatste versie van het onderzoeksvoorstel. Vergeet niet een titelpagina te maken. Voeg de literatuurverwijzingen toe.

De volgende elementen maken in ieder geval deel uit van het onderzoeksvorstel:

- titel
- inleiding
 - literatuuroverzicht
 - doel- en vraagstelling
- onderzoeksmethode
 - keuze voor de onderzoeksmethode
 - dataverzameling
 - selectie en werving van participanten
 - data-analyse
- planning
- begroting
- literatuurreferenties

Soms wordt ook ingegaan op:

- deskundigen met wie is gesproken in het vooronderzoek
- topiclijst
- verspreiding (rapportages, conferenties)

Passende opgaven in het werkboek: 4, 5 en 6

Stap 2 Voorbereiding van de dataverzameling

Lees vóór de start van de dataverzameling paragraaf 2.4 nogmaals door. In deze opdracht gaan we er voor het gemak van uit dat de gegevens zullen worden verzameld via interviews. Maar veel van de onderstaande elementen zijn eveneens toepasbaar wanneer via een andere methode gegevens worden verzameld, bijvoorbeeld via participerende observatie of focusgroepen, of als andere gegevensbronnen worden gebruikt, zoals brieven, dagboeken, romans enzovoorts.

De voorbereiding van de gegevensverzameling is intensief. Probeer aan de hand van de hieronder staande punten zo systematisch mogelijk te werk te gaan:

- 1 Waarom is deze wijze van dataverzameling (interviews, observaties, focusgroepen enzovoorts) voor dit onderzoek geschikt?
- 2 Wie ga je vragen om mee te werken aan je onderzoek? Liggen informanten voor de hand of gaat het om een steekproef van mensen die iets hebben meegemaakt of beleefd? Of ga je beide doen?
- 3 Hoeveel mensen ben je van plan te benaderen en volgens welk principe selecteer je ze?

- 4 Hoe ga je ze werven? Heb je een aanspreekpunt en wie is dat? Wat vraag je deze persoon in het telefoongesprek of in de brief?
- 5 Hoe introduceer je het onderzoek en jezelf bij de participanten? Ga je alleen of samen? Verzin antwoorden op eventuele vragen, zoals: waarom ben ik gevraagd en waar vindt het interview plaats?
- 6 Waarover ga je deze mensen interviewen? Stel een topiclijst op (opgave 11 in het werkboek).
- 7 Schrijf op hoe je het interview (en het onderzoek) introduceert bij de participanten en wat je hun van tevoren moet vragen, moet zeggen en wilt beloven.
- 8 Oefen met de topiclijst en pas hem waar nodig aan.
- 9 Denk alvast na over de opslag van de gegevens, de anonimisering en de voorbewerking (zie paragraaf 2.4.3).

Benader wanneer je hebt besloten hoe je het gaat aanpakken, de mensen die je wilt vragen om mee te werken aan je onderzoek, zo snel mogelijk.

Passende opgaven in het werkboek: 7, 8 en 11

Stap 3 De uitvoering van de interviews

Als de voorbereidingen zijn gedaan, kun je beginnen met het maken van afspraken voor interviews. Na de afname kun je de eerste interviews transcriberen (zie paragraaf 2.4.3). Het is raadzaam om na elk interview een samenvatting van vijf tot tien regels te schrijven, waarin de belangrijkste elementen van het interview terugkomen. Dat maakt het makkelijker om het overzicht te houden, zeker als er in een groep wordt gewerkt.

Reflecteer op het verloop van deze eerste interviews. Eventuele knelpunten kunnen worden verbeterd, de vragen die niet lopen, kunnen geherformuleerd of verwijderd worden, de volgorde kan worden aangepast enzovoorts. Het is goed om deze reflectie na ieder interview te herhalen en om ook regelmatig samen met anderen over de gang van zaken na te denken. Overleg met collega's (*peer debriefing*) traint

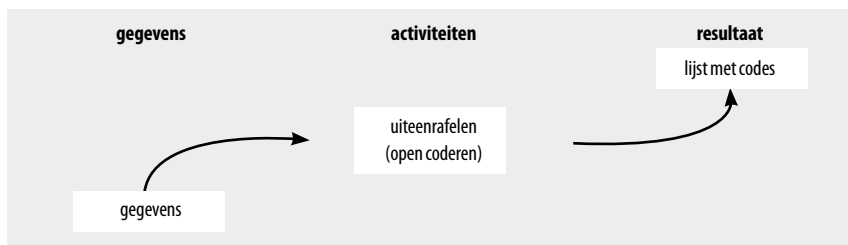
de interviewers, verkleint de eventuele bias, draagt bij aan de systematiek van de werkwijze en maakt de gegevensverzameling doelgerichter. Opgave 9 uit het werkboek kan hierbij helpen.

Wanneer alle interviews zijn afgenomen en uitgewerkt, beschrijf dan hoe het interviewen heeft plaatsgevonden. Denk aan de duur van de interviews, wie ze afnam, waar ze plaatsvonden enzovoorts. Houd ook bij hoeveel mensen niet wilden meewerken, het liefst met hun reden. Schrijf vervolgens een reflectie op het verloop van de interviews. Hoe denk je dat mensen op jou/jullie reageerden? Wat was hun motivatie om mee te werken aan het onderzoek? Wat zou de kwaliteit van de gegevens hebben kunnen beïnvloeden? Wat heb je gaandeweg geleerd en hoe heb je het geleerde toegepast? Al deze aspecten kunnen deel uitmaken van de methodeparagraaf in het uiteindelijke onderzoeksverslag.

De transcriptie van interviews, dat wil zeggen: het letterlijk uittypen, kost veel tijd. Om te leren van de interviews en voor de analyse is het echter wel beter (zie paragraaf 2.4.3). Als het onderzoek het toelaat, is het mogelijk om daar andere keuzen in te maken. Een alternatief is gezamenlijk de interviews diverse keren af te luisteren. Of om de eerste interviews in hun geheel uit te typen en van latere interviews alleen bepaalde fragmenten. Van invloed op deze keuze is of de analyse handmatig zal plaatsvinden of met behulp van een computerprogramma. Wanneer wordt gekozen voor het gebruik van een computerprogramma, zullen de interviews hoe dan ook uitgetypt moeten worden.

Passende opgaven in het werkboek: 9, 10, 14 en 15

Stap 4 Open coderen

Nadat een of meer interviews zijn afgenomen en uitgewerkt, kan worden begonnen met de analyse. Het open coderen staat beschreven in paragraaf 4.1.1 in het boek. De stappen zijn als volgt:

- 1 Print de eerste interviews met een brede linkerkantlijn.
- 2 Lees de tekst regel voor regel door en bepaal telkens het begin en het einde van een fragment.

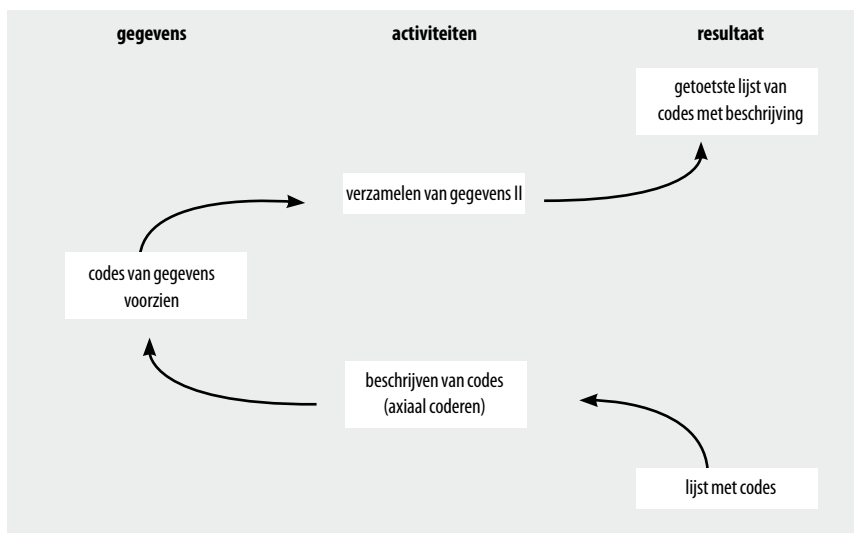
- 3 Bepaal waarom een fragment een betekenisvol geheel is (bij elkaar horende tekst).
- 4 Bepaal of het fragment op dit moment relevant lijkt voor het onderzoek.
- 5 Geef het stukje een bijbehorende naam (een code).
- 6 Zet deze code in de kantlijn.
- 7 Lees de tekst in zijn geheel door en benoem zo alle relevante stukjes tekst.
- 8 Vergelijk fragmenten uit de tekst, want het is waarschijnlijk dat meer fragmenten in een tekst over hetzelfde aspect gaan en dezelfde code behoren te krijgen.

Bij het coderen is het aan te bevelen om in ronden van twee of drie interviews te werken, zodat de lijst codes later is bij te stellen in het licht van eventuele nieuwe informatie.

Na de uitvoering van deze stap kan de voor de eerste paar interviews verkregen lijst met voorlopige codes in de computer ingevoerd worden. Coderen kan ook direct achter de computer plaatsvinden zonder dat eerst handmatig te doen. Veel onderzoekers lezen graag interviews op papier en werken het later uit in de computer. In de meeste computerprogramma's is het mogelijk om memo's te schrijven en die bij een tekst of bij een code te plaatsen. Paragraaf 3.1.3 en vooral kader 3.2 in het boek gaan dieper in op de verschillende soorten memo's.

Passende opgaven in het werkboek: 12 en 15

Stap 5 Axiaal coderen

Paragraaf 4.1.2 in het boek beschrijft het axiaal coderen. Als de data binnenstromen, vindt er nog steeds open codering plaats. Immers, nieuwe deelnemers kunnen nieuwe thema's naar voren brengen en nieuwe verbanden leggen. Het is dus heel goed mogelijk dat je nog bezig bent met open coderen, maar dat je al nadenkt over stappen in de axiaal codering. Of dat je op sommige gebieden van je onderwerp nog aan het verkennen bent, en dat andere al veel beter zijn uitgekristalliseerd. Zowel open als axiaal codering gaat gelijk op met de verzameling van de gegevens.

Door nieuwe gegevens gaat de codeboom veranderen. Bij nader inzien ga je codes wijzigen of wijzig je de fragmenten die erbij horen. Soms verplaats je een fragment van de ene code naar de andere, omdat je vindt dat het daar beter past. Met andere woorden: je bent het fragment anders gaan interpreteren in het licht van de nieuw verzamelde gegevens. Dat hoort allemaal bij analyseren. De stappen die bij axiaal coderen worden beschreven, zijn:

- 1 Bepaal of de codes die tot nu toe zijn ontwikkeld, de verzamelde gegevens voldoende dekken en creëer nieuwe codes als de nieuw verzamelde data daartoe aanleiding geven.
- 2 Ga bij elk fragment na of je nog steeds vindt dat het goed is gecodeerd of dat het beter past bij een andere code.
- 3 Beslis welke codes het meest geschikt zijn als er synoniemen zijn gebruikt.
- 4 Maak clusters van codes die bij elkaar horen, door hoofdcodes te onderscheiden van subcodes, en zoek naar bewijs of indicaties in de gegevens voor de onderverdeling.
- 5 Vergelijk de fragmenten die bij een code zijn ondergebracht, en kijk of er een voldoende gedetailleerde beschrijving van de categorie is te geven op basis van de fragmenten.
- 6 Splits codes indien nodig, of voeg ze samen.
- 7 Blijf nadenken over de gegevens en de codering.

Terwijl bij het open coderen het terrein in beeld wordt gebracht, wordt bij axiaal coderen de loep gelegd op een kleiner gebied. Er wordt een categorie in beeld gebracht door al het relevante onderzoeksmateriaal er omheen te groeperen. Vervolgens wordt er nagegaan welke elementen er deel van uitmaken en hoe ze zijn gerelateerd. Hoofdcodes representeren al in een vrij vroeg stadium van je onderzoek waar het om draait. Ze laten zien wat je belangrijk vindt binnen je probleemstelling.

Met de huidige computerprogramma's is het mogelijk om alle fragmenten die bij een code hebt ondergebracht, snel op te zoeken (sterker nog: daar zijn deze programma's voor!). Als je over een dergelijke categorie gaat nadenken of erover gaat schrijven, heb je op deze manier al het relevante materiaal voor je liggen. Sommige programma's bieden de mogelijkheid om een netwerk te bouwen door je in staat te stellen relaties aan te brengen tussen de verschillende codes, zoals 'A is in tegen-

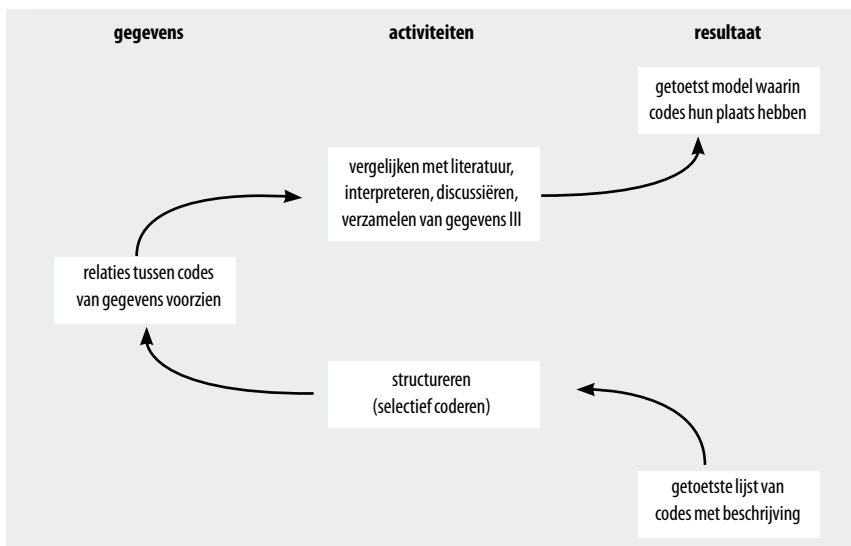
strijd met B; 'A is een onderdeel van B', 'A sluit B uit' et cetera. Maar veel onderzoekers doen dat op papier.

Links in de onderzoeksslang staat dat 'codes van gegevens worden voorzien'. Daarmee wordt bedoeld dat bij een code alle fragmenten worden getoond die je daarbij hebt gezet omdat je vindt dat ze iets over die categorie duidelijk maken. Een code gaat pas 'leven' als je duidelijk kunt maken uit welke data je deze code hebt afgeleid en waar hij precies voor staat. Met het materiaal voor je kun je alle relevante elementen in een logische volgorde afwerken.

Rechts in de onderzoeksslang staat de 'getoetste lijst met codes met beschrijving'. Aan de hand van de fragmenten die bij een code horen, kun je een categorie beschrijven. Daarmee geef je aan wat er allemaal bij een thema hoort. Als je daarna nieuwe gegevens verzamelt, ga je je eerdere beschrijving en inzicht na. Eventueel pas je de beschrijving van een categorie aan. Je toetst dus je voorlopige beschrijving en analyse aan gegevens die je bij nieuwe gevallen hebt verzameld.

Een zeer belangrijk onderdeel van axiaal coderen is goede vragen stellen over wat je tot op heden te weten bent gekomen. Waarom gebruikt men bepaalde termen? Waarom is iets voor de een gunstig en voor de ander ongunstig? Wat heeft de gebeurtenis beïnvloed? Is mijn benaming van deze categorie met deze code juist? Waar, bij welke participant of welke situatie, kan ik het omgekeerde ontdekken? Hoe komt dat? Wat maakt allemaal deel uit van het verschijnsel? Enzovoorts. Dit theoretisch nadenken over je onderzoeksgegevens stimuleert de voortgang van het onderzoek in de fase van het axiaal coderen.

Stap 6 Selectief coderen

Het doel van selectief coderen is verdere structuur aanbrengen in de veelheid van afzonderlijke hoofd- en subcodes. Dit is veruit de lastigste fase van het onderzoek, maar ook de meest lonende. Het geheim van deze fase schuilt in de theoretische gevoeligheid van de onderzoeker. De beloning ligt in de vorming van veronderstellingen en theorieën die zich gedurende het onderzoek hebben opgehoopt.

Het is van belang om in deze fase de probleemstelling van het onderzoek in het oog te houden. Het gaat erom dat de bevindingen *zinnig* worden gestructureerd. Door selectief coderen krijgt de onderzoeker zicht op de gegevens die zijn verzameld, en op het 'verhaal' dat erover valt te vertellen *in het licht van de probleemstelling*. Probeer alvast na te denken over de voorlopige antwoorden op de onderzoeksvragen.

Maak gebruik van al het werk dat in de voorgaande fasen is verricht. Lees de fragmenten door die behoren bij een code. Wees daarbij theoretisch sensitief, dat wil zeggen: heb oog voor de details, nuances en betekenissen die in het onderzoeksmateriaal verscholen zitten (zie paragraaf 3.3.3). Zorg ervoor dat de relaties die je ziet tussen de categorieën, ondersteund worden door gegevens (links in de onderzoeksslang). Als je ook dat weer bij nieuwe vergelijkingsgevallen hebt getoetst, met literatuur hebt vergeleken en als je alternatieven hebt afgewogen, ben je toe aan het opschrijven van je verhaal.

Gebruik de diverse hulpmiddelen die je in deze fase ter beschikking staan en zoals die beschreven zijn in paragraaf 4.2.2. Omdat de structuur van een geschreven tekst het best blijkt uit de inhoudsopgave, is het goed om nu een voorlopige inhoudsopgave te maken. De codeboom is hiervoor het uitgangspunt. Houd hierbij goed in het oog of alle aspecten van het onderzoek in je tekst genoemd worden, en of de structuur die je aanbrengt, logisch voortvloeit uit de bevindingen. Bespreek bijvoorbeeld eerst een kernbegrip, vervolgens de overige begrippen, en - nadat alle kernbegrippen zijn behandeld - ten slotte de verbanden. Vergeet niet de memo's te raadplegen die je gedurende het onderzoek hebt gemaakt.

Stap 7 Schrijven van de resultaten

Nu je weet waarover je wilt schrijven, kun je nadenken over je positie als schrijver van het onderzoeksverslag, over de rol van de participanten (paragraaf 5.2) en over

de aard van de rapportage (paragraaf 5.4). Daarna stel je de structuur van je onderzoekspublicatie vast, waarvoor de inhoudsopgave uit de vorige stap de basis is. Zie ook paragraaf 5.3 in het boek over wat er in verschillende onderdelen van een publicatie aan de orde hoort te komen. Opgaven 13 en 14 in het werkboek kunnen hierbij helpen.

Kijk nog eens naar de tip op pagina 125 van het boek. Begin te schrijven bij een deel van je resultaten waarover je je zelfverzekerd voelt en denkt gemakkelijk te kunnen schrijven. Denk goed na over de formuleringen en bedenk dat de lezers de situaties waarin je bent geweest, niet kennen, en de geïnterviewden niet hebben gesproken. Je zult dus veel moeten uitleggen.

Wanneer in een groep wordt gewerkt, let er dan op dat iedereen schrijft vanuit hetzelfde gezichtspunt. Dat wil zeggen: voor hetzelfde publiek en voor dezelfde publicatie. Zorg altijd voor een eindredactie als de taken worden verdeeld en er verschillende schrijfstijlen worden gehanteerd.

Wat de lezer mag verwachten in een onderzoeksrapportage, hangt af van de aard en omvang van het onderzoek. De volgende elementen kunnen de revue passeren:

- bondige samenvatting van het gehele onderzoek (*abstract*)
- introductie van het onderwerp
- motivatie om het onderzoek uit te voeren
- literatuurstudie
- vraagstelling en onderzoeksvragen en eventuele veranderingen daarin tijdens het onderzoek
- doelstelling
- maatschappelijke relevantie
- keuze voor kwalitatieve onderzoeksmethoden
- keuze voor dataverzamelingsmethoden
- selectie van personen, plaatsen, instelling enzovoorts
- werving van personen, plaatsen, instelling enzovoorts
- samenstelling van de uiteindelijke groep participanten
- uitvoering van de dataverzameling
- uitvoering van de data-analyse
- resultaten
- beantwoording onderzoeksvragen
- conclusie en discussie
- vergelijking met de literatuur
- kwaliteit en beperkingen van het onderzoek
- aanbevelingen voor vervolgonderzoek
- praktische implicaties
- literatuurlijst
- bijlagen.

Meestal zijn deze onderwerpen als volgt gegroepeerd in secties en zijn daar de verschillende elementen in ondergebracht:

- inleiding
 - introductie op het onderwerp
 - literatuurstudie
- probleemstelling
 - vraagstelling
 - doelstelling
- onderzoeksmethode
 - verantwoording keuze
 - werving en selectie
 - dataverzameling
 - data-analyse
- resultaten
 - diverse paragrafen
- conclusie
- discussie
- referenties
- bijlagen
 - topiclijst
 - nog andere.

Deze indeling is geen wet van Meden en Perzen. Als je onderzoek een andere indeling of volgorde vereist, doe dat dan.

Passende opgaven in het werkboek: 13, 14, 15 en 16